

המשנה עוסקת בכתיבת הגט. מאחר שנושא הכתיבה הוא רחב מאוד, אזי עולה מחז"ל השוואה לכמה עניינים שונים. אחד מהם הוא דין כתיבה בשבת, אחת מט"ל מלאכות שבת היא 'הכותב שתי אותיות' (שבת עג). הגמרא מביאה כמה עניינים במלאכה זו בשבת, ומשווה אותה להלכות כתיבת הגט (שם יט):

איתמר: המעביר דיו על גבי סקרא בשבת, רבי יוחנן וריש לקיש דאמרי תרויהו: חייב שתיים, אחת משום כותב ואחת משום מוחק. דיו ע"ג דיו, סקרא על גבי סקרא - פטור. סקרא ע"ג דיו, אמרי לה: חייב, ואמרי לה: פטור. אמרי לה חייב, מוחק הוא; אמרי לה פטור, מקלקל הוא. בעא מיניה ריש לקיש מר' יוחנן: עדים שאין יודעים לחתום, מהו שיכתבו להם בסיקרא ויחתמו? כתב עליון כתב, או אינו כתב? א"ל: אינו כתב. א"ל: והלא לימדתנו רבינו, כתב עליון כתב לענין שבת! א"ל: וכי מפני שאנו מדמין נעשה מעשה?

אדם שכותב שתי אותיות עם דיו על גבי סקרא (שתי אותיות בצבע אדום) בשבת, מתחייב שתיים אחת משום כותב והשנייה משום מוחק. ריש לקיש מבין שהלכה זו גורפת לכל ענייני הכתיבה, ולכן שואל את רבי יוחנן, האם כתיבה זו מועילה לחתימת עדים בגט? ועונה רבי יוחנן שזה אינו כתב. ומקשה ריש לקיש, מדוע? שהרי לשבת זה נחשב כתב! עונה רבי יוחנן, "וכי מפני שאנו מדמין נעשה מעשה?!" ומבאר רש"י באופן הבא (שם):

וכי מפני שאנו מדמין - שאנו אומדים וסבורים ואומדין מאומד לבנו להחמיר. נעשה מעשה - להקל אפי' לענין שבת אם בא מעשה לידינו בזמן בית המקדש לא הייתי סומך על דברי להביא חולין לעזרה.

כלומר, מפני שאנו סבורים שזהו מבחינתנו כתב, נחמיר אפילו לענין שבת? שאם היינו מחמירים בזמן שבית המקדש היה קיים, אזי היה חשש שנביא כיבכול חטאת חולין לעזרה. ע"כ אמרנו כרגע שאדם מתחייב שתיים, אבל אין תוקף העניין מהתורה (לענין קרבן חטאת וכו').

נראה שרש"י דייק זאת מהגמרא שאמרה "מדמין נעשה מעשה?!" כלומר, מעשה בכללי, גם בדיני השבת. אך הרמב"ם חולק על הבנה זו, וזה לשונו (שבת פ"א הט"ז):

המעביר דיו על גבי סקרא **חייב שתיים** אחת משום כותב ואחת משום מוחק, העביר דיו על גבי דיו וסקרא על גבי סקרא או סקרא על גבי דיו פטור.

כלומר, חייב מהתורה וצריך להביא חטאת. וכך הקשה החת"ס על הרמב"ם (ד"ה וכו):

וא"כ צ"ע על הרמב"ם דפסק להדיא דיו ע"ג סקרא חייב חטאת!

נראה שהרמב"ם פסק כשיטת הירושלמי, וכך מובא שם (פ"ב ה"ג):

עדים שאינן יודעין לחתום? אמר, ר' יוחנן וריש לקיש דאמרי תרויהו: חייב שתיים, אחת משום כותב ואחת משום מוחק. דיו ע"ג דיו, סקרא על גבי סקרא - פטור. סקרא ע"ג דיו, אמרי לה: חייב, ואמרי לה: פטור. אמרי לה חייב, מוחק הוא; אמרי לה פטור, מקלקל הוא. בעא מיניה ריש לקיש מר' יוחנן: עדים שאין יודעים לחתום, מהו שיכתבו להם בסיקרא ויחתמו? כתב עליון כתב, או אינו כתב? א"ל: אינו כתב. א"ל: והלא לימדתנו רבינו, כתב עליון כתב לענין שבת! א"ל: וכי מפני שאנו מדמין נעשה מעשה?!" ומבאר רש"י באופן הבא (שם):

כלומר, יש לחלק בין הלכות שבת לבין הלכות כתיבת גטי נשים. וכך גם ביאר החת"ס (שם):

ונראה דמפרש כדמשמע בירושלמי דר' יוחנן השיב לר"ל מפני שהוא מדמה גט לשבת נעשה מעשה כי אין דומין אף על פי שלענין שבת חייב חטאת בגט לא הוה כתיבה והדעת נוטה לכך דבגט כתיבה חייב חטאת וצריך קבלה הל"מ מה נקרא **כתיבה** משא"כ בשבת לא כתיב לשון כתיבה אלא כל **מלאכה** דהוה במשכן חייבים עליה.

הבבלי איננו מחלק, ויש לדון את כל סוגי הכתיבה בחדא מחתא. אך הירושלמי מחלק, יש כתיבה של גט שהיא עצם המצווה. ויש כתיבה שאסורה בשבת שהיא מבטאת פעולה של יצירה. וע"כ כתיבה של דיו על גבי סקרא יש בה מן פעולת מלאכת היצירה, אך אין בה הופעה של עצם כתיבת הגט.

ריש לקיש הבין שפעול הכתיבה היא יצירה, ולכן אולי כל כתיבה שאסורה בשבת תהיה מותרת בגט, כי יש לה שם כתיבה. אך הירושלמי מלמד הפוך, שכל כתיבה המותרת בגט, היא כתיבה היוצאת בשבת (שהרי כתיבת הגט יוצר כריתות בין האיש לאשה). אך אין איסור כתיבה בשבת יוצר חלות על כתיבת גט, שעליו נאמר בפירוש "וכתב לה ספר כריתות" כתיבה כורתת.

מעניין לראות שסתם כתיבת אותיות יוצרות יצירה בעולם, הפרק במסכת שבת שעוסק באיסור כתיבה הוא פרק "הבונה". כידוע בספרים שמכ"ב אותיות נבראו שמיים וארץ, כמו שיוזע היה בצלאל לצרף אותיות שנבראו בהם שמיים וארץ. האותיות בונות עולם. אך יש דין מיוחד לגט, היא לא בנייה רגילה, אלא בבחינת סותר על מנת לבנות. ולכן מהות הכתיבה שונה, לא כתיבת המילים כורתים בינו לבינה. אלא עצם הכתיבה שנתנה הלכה למשה מסיני.